

UPUTE ZA ČUVANJE ETNO- GRAFSKIH ZBIRKI

UPUTE ZA ČUVANJE
ETNOGRAFSKIH ZBIRKI

Ana Mlinar
Zvezdana Antoš

hed
hrvatsko etnološko društvo
croatian ethnological society

Predgovor *3*

1. Definicija i zakonske odrednice *5*
etnografske zbirke

2. Pregled stanja etnografskih zbirki Hrvatske *6*

3. Vrednovanje etnografskih zbirki i njihova *7*
uloga u suvremenom životu

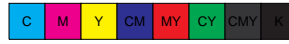
4. Prijedlozi za poboljšanje stanja, čuvanja i *8*
prezentiranja zbirki javnosti

5. Zakonske smjernice za održavanje *10*
etnografskih predmeta u zbirnama
bez stručnjaka

6. Zaštita etnografske baštine *11*
(Zvezdana Antoš)

7. Zaključak *15*

Prilog: Vodič kroz etnografske zbirke Hrvatske *17*

Ideja o izdavanju ove publikacije nastala je iz potrebe da se pomogne i uputi brojne vlasnike etnografskih zbirki na provođenje pravilnih i odgovarajućih mjera zaštite kako bi sačuvali narodno blago u svojim zbirnama za buduće naraštaje. Većina je etnografskih zbirki nastala zahvaljujući pojedincima koji sakupljaju i čuvaju raznovrsne etnografske predmete, ponajprije iz ljubavi i afiniteta prema narodnoj baštini, ali i zbog njihove estetske i materijalne vrijednosti. Ti predmeti, kao izraz lokalne i nacionalne pripadnosti te simbol identiteta, predstavljaju važan segment hrvatske kulturne baštine. O tome nam svjedoče brojne manje ili veće zbirke pojedinaca koji cijene kulturnu baštinu određene zavičajne sredine.

Upute za čuvanje etnografske građe Hrvatsko etnološko društvo prvi je puta objavilo 1980. godine s namjerom da vlasnike etnografskih zbirki upozna s odgovarajućim metodama zaštite prema najnovijim metodama muzejskog i konzervatorskog rada. Iz istih potreba priređeno je i ovo drugo, prošireno i dopunjeno izdanje pod nazivom ***Upute za čuvanje etnografskih zbirki***. Ono je nastalo na inicijativu Upravnog odbora Hrvatskog etnološkog društva i Dunje Majnarić s ciljem da se problematika očuvanja etnografskih predmeta u privatnim etnografskim zbirnama sagleda s aspekta djelovanja konzervatora na terenu i kustosa u muzeju. Vjerujemo da će ove ***Upute za čuvanje etnografskih zbirki*** koristiti kao jedan od oblika pomoći svima vlasnicima etnografskih zbirki.

Predgovor

Za savjet slobodno se javite na adresu:

Hrvatsko etnološko društvo
 Filozofski fakultet u Zagrebu
 Ivana Lučića 3 / 10000 Zagreb

www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr
 e-mail: zantos@etnografski-muzej.hr
 rzzpokretni@uprava-bastine.htnet.hr

Od prvog izdanja priručnika za čuvanje etnografske građe, odnosno etnografskih predmeta do danas,¹ osim stručnih i znanstvenih pozitivnih pomaka u korist etnografske baštine, donesene su i pozitivne zakonske postavke. Raznovrsni etnografski predmeti, svjedočeći o bogatstvu kulturne prošlosti, dio su narodnoga stvaralaštva samoukih majstora koji su prenašali stečena znanja i umijeća tradicijskih tehnika. Zbog svih tih vrijednosti danas nam pojašnjavaju bezbroj životnih situacija, način privređivanja, opstanak u skladu s prirodnim zakonitostima, organizaciju kućanstva, mnogobrojna rukotvorstva i umijeća koja je danas teško obnoviti ili ponoviti, a još teže nadmašiti (sjetimo se samo tehnologije izrade tekstila, ornamentike, nakita, proizvodnje hrane itd.). Stoga je etnografski predmet povijesni izvor jer svjedoči o svim aspektima načina života ruralne sredine u prošlosti koji su ugrađeni u suvremenost.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u Poglavlju II pod Vrstama kulturnih dobara, svrstava etnografske zbirke, uz arhivsku građu, crkveni inventar, slike, crteže, arheološke nalaze i sl., u pokretna kulturna dobra:² „Kulturna dobra jesu: pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja, arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost, nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština, zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.“ Činjenica je da je većina gore navedenih predmeta puno ranije smatrana vrijednim i značajnim dijelom kulturne baštine od etnografskih, kao i da im se danas na svim društvenim razinama posvećuje više pozornosti. Zakonsko izjednačavanje svih navedenih vrsta predmeta omogućuje, ali i obvezuje, ustanove, stručnjake, pa i kolekcionare na primjerenije društveno vrednovanje i veću skrb nad pokretnom etnografskom baštinom.

Pri pokušaju davanja šire definicije, može se reći da se etnografskom zbirkom smatra skupina od najmanje stotinjak predmeta koji su proizvedeni ili upotrebljavani u svakodnevnom životu, radu i privređivanju u ruralnoj

1

Definicija i zakonske odrednice etnografske zbirke

- 1 Miličević, Josip. Upute za čuvanje etnografske građe. Zagreb : Hrvatsko etnološko društvo, 1980.
- 2 Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Narodne novine 69/1999.

sredini, ili su vezani za obrede, običaje, vjerovanja i tome slično. Vrijednost zbirke bit će veća ako su prikupljeni predmeti dio jedinstvene funkcionalne cjeline, kao što su, primjerice, svi alati jedne kovačnice, sve naprave vezane za proizvodnju tekstila - od pomagala za obradu sirovina do tkalačkoga stana, pribor za tiještenje maslina, cjelovit inventar stambenog ili gospodarskog objekta i sl. Stručnjaci nadležnoga konzervatorskog odjela Ministarstva kulture mogu, nakon što je detaljno provedeno dokumentiranje, zbirku proglasiti kulturnim dobrom ako su predmeti izvorni i relativno očuvani. U procesu rada na zbirci potrebna je, i poželjna, suradnja s vlasnikom. On pruža informacije o zbirci i predmetima, a konzervator daje smjernice za očuvanje, promidžbu i korištenje.³

2

Pregled stanja etnografskih zbirki Hrvatske

³ Nadležni konzervatorski odjel Ministarstva kulture Republike Hrvatske, nakon dokumentiranja etnografske građe, donosi akt o proglašenju zbirke kulturnim dobrom i o tome obavještava vlasnika, lokalne, županijske i republičke ustanove.

Izlazeći iz uporabe početkom dvadesetoga stoljeća, pokretna se etnografska baština počinje obezvređivati i smetati dojučerašnjim stvarateljima i korisnicima pa je upravo oni uništavaju, poklanjaju ili prodaju, često i po vrlo niskim cijenama. Uporedo s tim procesom, počinje iznašanje građe iz zemlje. To čine pripadnici ekonomske ili političke emigracije koji etnografski predmet, kao dio zavičaja ili vlastita doma, dovode u blisku vezu sa svojim kulturnim identitetom. No najviše predmeta sakupljaju i iznose nakupci za potrebe zapadno-europskog tržišta koje ih koristi kao dekorativni materijal u izlozima prodavaonica ili završavaju kod privatnih kolekcionara. Odljev građe uvijek je bio velik unatoč zakonskoj regulativi, a nažalost, traje sve do danas. Uporedo s nepovoljnim događanjima, započinje i spašavanje etnografske građe. Tako su se prikupljanjem i izlaganjem, osim muzeja, počele baviti škole, samostani i pojedinci-kolekcionari. Iako u Hrvatskoj nema puno kolekcionara, nekolicina je stvorila bogate zbirke koje dijele niz zajedničkih obilježja, kao što su:

- sakupljeni predmeti pripadaju kolekcionarovu zavičaju,
- sadržaj je zbirke kompleksan i obuhvaća raznovrsne predmete od onih vezanih za kućanstvo do nošnji, poljodjelskih sprava, alata i različitih pomagala,
- najveći broj predmeta datira iz druge polovice 19. i prve polovice 20. st.,
- zbirke u prosjeku broje 400-2.000 predmeta,

- smještene su u kući i gospodarskim zgradama, vrlo rijetko u javnim objektima,
- uglavnom su pristupačne javnosti,
- izložba je amaterska, u vlastitoj postavi,
- stanje očuvanosti nije zadovoljavajuće, a mjere održavanja i očuvanja često su pogrešne; neki su predmeti posve uništeni, budući da nema zadovoljavajuće preparatorske, odnosno konzervatorske skrbi za redovito održavanje i odgovarajuće čuvanje,
- dokumentacija je nepotpuna ili uopće nema pisanih podataka o pojedinom predmetu,
- zbog nedovoljna zanimanja nasljednika, neodređena je budućnost mnogih zbirki,
- samo su rijetke dobile financijsku potporu lokalne zajednice ili države.

Na primjeru nekoliko zbirki u Hrvatskoj ilustrirat će se pobrojana zajednička obilježja, prije svega njihova vrijednost, sadržaj, način čuvanja, oblik prezentacije i razina suradnje sa stručnjacima i lokalnim vlastima. Popis zbirki naveden je u prilogu.

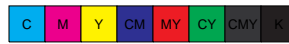
3

Vrednovanje etnografskih zbirki i njihova uloga u suvremenom životu

Činjenica je da se vrijednost prikupljene etnografske građe potvrđuje kad ona dobije status zbirke. Osim detaljnog dokumentiranja zbirke kao cjeline te svakog pojedinog predmeta i donošenja akta o zaštiti, potrebno je još poraditi na iznalaženju mogućnosti za očuvanje zbirke u cijelosti, te njezino ispravno održavanje i korištenje na dobrobit društvene zajednice. Sve ovo zahtjevan je i dugotrajan proces. Unatoč tomu, etnografske zbirke zaslužuju pažnju i skrb jer su po vrijednosti očuvane građe značajne za sredine u kojima se nalaze, a uz određene napore mogu postati kulturni, edukativni i turistički sadržaji.

Zbirke su nesumnjivo zajedničko dobro i dio naše kulturne prošlosti, a nepobitno je i da ih želimo i trebamo koristiti i u budućnosti. Uz uobičajenu "muzejsku" ulogu, zbog jednostavnije procedure i slabijeg nadzora nego li u muzejima predmete iz zbirke vrlo često posuđuju:

- lokalne vlasti za gospodarske izložbe ili turistička predstav-

8

upute za čuvanje etnografskih zbirki

- ljanja u većim središtima ili čak u inozemstvu,
- lokalne vlasti za dekoriranje prostorija za prigodne svečanosti,
- televizijske ekipe za snimanje različitih dokumentarnih emisija ili povijesnih drama,
- filmske ekipe za scenografiju i stvaranje ruralnih ambijenata iz prošlosti, a
- pojedinačne ili određene skupine predmeta koje ne posjeduju za svoje izložbe često posuđuju i muzeji.

Privatne su zbirke značajne i zbog toga što su upravo na njima utemeljene mnoge galerije i muzeji u svijetu koji su se kasnije razvili u velike muzejske ustanove.⁴ Navodim samo nekolicinu primjera u Hrvatskoj. Etnografski muzej u Zagrebu osnovan je 1919. od nekoliko muzejskih zbirki tadašnjega Narodnog muzeja te privatnih zbirki, a najbogatija je bila tekstilna zbirka Salamona Bergera, poznavatelja i sakupljača folklornog tekstila.⁵ Etnografski odjel Dubrovačkog muzeja osnovan je 1932. darovnicama dubrovačkih kolekcionara, a među njima se istaknula učiteljica Jelka Miš koja je darovala narodne nošnje iz mnogih krajeva te vezove i različite etnografske predmeta iz Konavala.⁶

Danas nekoliko zbirki u Hrvatskoj ispunjava niz elemenata koji su specifični za muzejsku ustanovu i prave su riznice kulturnoga blaga pa stoga obvezuju na potporu i očuvanje. S obzirom na to da su vlasnici zbirki uložili veliki trud pa i financijska sredstva da bi stvorili jednu novu vrijednost, potrebno je:

- 4 Draganić, Danica. Washington D.C - ljeti 2001. Vijesti muzealaca i konzervatora 2-4. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2002.
- 5 Gušić, Marijana. Tumač izložene građe. Zagreb : Etnografski muzej, 1995.
- 6 Mlinar, Ana. Smještaj Etnografskog odjela Dubrovačkog muzeja u zgradu Rupe (pismeni rad za stručni ispit). Dubrovnik, 1980.

- suradnjom kustosa i konzervatora poboljšati mjere za očuvanje i održavanje zbirke,
- definirati način uključivanja u odgojno-obrazovni sustav uže sredine i
- osmisliti im veću ulogu u kulturnoj i turističkoj ponudi kraja.

Budući da su i stručnjaci i kolekcionari umanjili razbaštinjenje, stvorivši uz to i nove vrijednosti, potrebno je na razini državnih ustanova razviti sustav mjera za organiziranu podršku imaocima. Financijska potpora i stručna pomoć pri detaljnom dokumentiranju, redovitom održavanju, postavi i promidžbi potrebna je svima. Ta se vrsta pomoći

do danas nedovoljno pruža, a u nekim je zbirkama sasvim izostala. Još osamdesetih godina 20. stoljeća razrađen je i pripremljen model muzejske djelatnosti pod nazivom Mreža muzeja u Hrvatskoj.⁷ Donesen je kao potpora kulturnoj politici koja odnos prema baštini može kvalitetnije stvarati i provoditi ukoliko se muzejska djelatnost vertikalno i horizontalno poveže i prepozna kao nov model. Takva povezanost muzejskih ustanova osigurat će hijerarhiju stručnog rada, racionalan odnos među konzervatorskim i preparatorskim radionicama, te standardiziranje muzejske djelatnosti u odnosu na prostor, opremu i kadrove. Mreža muzeja dopušta postojanje zbirke ili muzeja u nastajanju, privatnih muzeja ili zbirke koji ne zadovoljavaju osnovne formalne uvjete za funkcioniranje. Takvi se muzeji ili zbirke moraju stručno čvršće vezati uz neki od registriranih muzeja. Taj bi model svakako mogao biti aktualan i danas jer nudi niz prihvatljivih i racionalnih rješenja.⁸ Razuman i moguć način očuvanja i pravilna korištenja etnografskih zbirke kao dragocjenih resursa kulturne baštine⁹ preporučuje da se pri muzejima osnuju ekipe od barem dva stručnjaka - kustosa i preparatora, koji bi vodili brigu isključivo o predmetima u privatnim zbirkama izvan muzeja, a ujedno bi izvodili najnužnije preparatorske zahvate i one vezane uz izlaganje i prezentaciju.¹⁰

Ovakav model uključuje upravno-pravni i stručni dio posla konzervatora nadležnog konzervatorskog odjela kako bi se problematika počela rješavati na više razina.

Predloženi pristup zasigurno bi poboljšao status zbirke i stanje predmeta. Dok ovaj ili neki sličan model konačno ne zaživi, potrebno je potaknuti, savjetovati i čim ispravnije usmjeriti same vlasnike koji mogu puno učiniti na spašavanju predmeta.

Predmeti, osim što su najčešće neadekvatno održavani, ugroženi su i zbog toga što se ne izlažu u vitrinama već su nadohvat ruke što može biti izazov za krađu. Zato se vlasnicima savjetuje da primaju manje grupe koje je lakše nadzirati. Potrebna su i upozorenja – u obliku natpisa ili usmena, o zabrani diranja predmeta kako bi se izbjegla oštećenja. Preventivno je najbolje ne stavljati nadohvat ruke sitnije predmete, predmete od stakla i slična lako lomljivoga materijala, kao ni vrlo vrijedne i raritetne predmete. Kod posudbe, potrebno je dobro razmisliti i posuđivati građu samo vrlo pouzdanim osobama uz obvezan popis predmeta,

4

Prijedlozi za poboljšanje stanja, čuvanja i prezentiranja zbirke javnosti

- 7 Maroević, Ivo. Mreža muzeja u Hrvatskoj. Informatica museologica 1-2. Zagreb : MDC, 1999.
- 8 Mlinar, Ana. Etnografske zbirke obitelji Čamba i Bukovčan - konzervatorski aspekt. Podravski zbornik 11. Koprivnica, 2003.
- 9 Šola, Tomislav. Putujući kustosi ili razumijevanje posla kao razumijevanje poslanja. Referat podnesen na III. SEK-u, Brežice, 2002. (sažetak objavljen u Zborniku sažetaka III. SEK-a. SEK = Stručni simpozij Slovenskih i Hrvatskih etnologa konzervatora)
- 10 Mlinar, Ana. Privatne etnografske zbirke kao kulturno dobro - konzervatorski aspekt. Referat podnesen na III. SEK-u, Brežice, 2002. (sažetak objavljen u Zborniku sažetaka III. SEK-a)

navedenu materijalnu vrijednost i rok posudbe. U slučaju nevraćanja predmeta, potrebno je obavijestiti nadležni konzervatorski odjel.

Rješavanje zajedničkih problema moguće je i osnivanjem udruge imatelja zbirki u kojoj bi se razmjenjivala mišljenja o vrijednosti predmeta, smještaju, restauraciji, očuvanju, posuđivanju i drugim iskustvima. Udruge su se pokazale pozitivnim i na međunarodnoj razini među kolekcionarima likovne ili primijenjene umjetnosti jer se kroz kontakte razmjenjuju iskustva, a ponekad i vrijednosti.¹¹

5

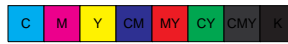
Zakonske smjernice za održavanje etnografskih predmeta u zbirnama bez stručnjaka

U slučaju kada vlasnik namjerava obnoviti predmete u zbirci, potrebno je da o tome obavijesti nadležni konzervatorski odjel koji će mu dati zakonske smjernice i stručne savjete o daljnjem postupku. Naime, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisuje da se radnje na promjeni postojećeg stanja kulturnog dobra mogu poduzimati samo uz prethodno odobrenje tijela nadležnoga za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara. Za poduzimanje radnji na kulturnom dobru potrebno je od nadležnoga konzervatorskog odjela Ministarstva kulture¹² (u Osijeku, Požegi, Varaždinu, Zagrebu, Karlovcu, Puli, Rijeci, Zadru, Splitu, Šibeniku i Dubrovniku) ishoditi posebne konzervatorske uvjete, na temelju kojih se u suradnji s preparatorima izrađuje odgovarajuća dokumentacija kao podloga za izdavanje prethodnog odobrenja. Sudionik obnove treba biti poznavatelj tehnika i materijala (po mogućnosti registrirana stručna radionica), koji će izraditi potrebnu dokumentaciju s osnovnim podacima o vrsti predmeta, materijalu, prirodi oštećenja, postupku i tehnologiji obnove, cijeni radova, te izvješće o tijeku rada i obavljenim zahvatima.

Ako ne postoji ovlaštena radionica za obnovu kulturnih dobara, stručna komisija povjerit će radove nekom drugom, npr., članovima KUD-a, vlasniku ili iskusnom majstoru iz određenoga područja koji poznaje specifične tradicijske tehnologije i materijale, a znade se služiti i priloženim recepturama i savjetima.

¹¹ Vinterhalter, Jadranka. Zapažanja ukrajinskog kolekcionara Igora Dičenka. Informatica museologica 1-2. Zagreb : MDC, 1990.

¹² Adrese i telefonski brojevi konzervatorskih odjela nalaze se na str. 32.

6

Zaštita etnografske baštine

Pod pojmom zaštita predmeta kulturne baštine razumijevamo njihovo sakupljanje u prirodnom ambijentu, gdje su živjeli punim životom, i njihovo izdvajanje u muzej ili privatnu zbirku, preventivne mjere koje provodimo osiguravanjem odgovarajućeg prostora za smještaj predmeta, kurativne mjere koje provodimo kako bismo otklonili posljedice oštećenja na predmetima i ojačali njihovu strukturu, te ih zaštitili od propadanja, zatim mjere dokumentacije (inventarizacije) i bilježenja svih karakteristika po kojima su ti predmeti značajni. Cjelokupni proces zaštite završava sustavnom brigom za sigurnost predmeta.

Osnovni je zadatak sačuvati predmet u njegovu izvornom obliku. Prva je mjera zaštite predmeta osiguranje adekvatna smještaja i, ako je to ikako moguće, kvalitetnih kriptoklimatskih uvjeta (stabilan odnos temperature i relativne vlage zraka),¹³ te zaštitu od svjetla i zagađena zraka. Osiguravanjem stabilnih kriptoklimatskih uvjeta okoline spriječit će se fizička naprezanja materijala, pojava korozije i mnogih mikroorganizama uzrokovanih vlagom, te razni oblici fotokemijskog razaranja koji nastaju pod djelovanjem svjetla. Stalni pregledi i održavanje čistoće (provođenjem mjera dezinfekcije i dezinsekcije novodobavljnih predmeta) također spadaju u preventivne mjere zaštite predmeta u zbirkama.

Predmete od **porculana, stakla i keramike** potrebno je oprati u mlakoj vodi i osušiti.

Predmete od **metala** uronimo u njihovu visini u smjesu benzina i nafte u omjeru 1:1. Predmete od bakra potrebno je kontrolirati svaka 24 sata, a predmete od bronce i željeza svakih 48 sati. Ako su predmeti zahvaćeni korozijom, potrebno ih je češće kontrolirati i svaki puta mekom četkom ukloniti tanji sloj hrđe. Druga metoda koju možemo primijeniti kod zaštite svih metalnih predmeta jest tzv. elektroliza. Ona se provodi tako da najprije uronimo predmet u smjesu od 5 litara vode i dvije velike žlice kaustične sode. Svaka 24 sata potrebno je predmete kontrolirati i mekom četkom ukloniti korozivne dijelove. Kada smo predmet preventivno zaštitili, potrebno ga je osušiti i smjestiti na policu na suhom mjestu u odgovarajućim kriptoklimatskim uvjetima kako bismo ga zaštitili od korozije.

6.1 Spremanje, održavanje i čišćenje predmeta

¹³ Idealna je temperatura za većinu predmeta 16–18°C uz relativnu vlagu zraka između 45–55%.

Predmete izrađene od **drva** potrebno je jednostavno oprati u mlakoj vodi, potom u smjesi obične vode i petroleja u omjeru 1:5, te osušiti. Poslije sušenja, premazuju se petrolejom. Želite li predmet pripremiti za izlaganje i dati mu prirodan sjaj, potrebno ga je premazati otopinom tekućeg parafina i razrijeđenog lanenog ulja u omjeru 1:5. Navedeni postupak primjenjuje se i kad je predmet zaražen crvotočinom. Spremište u kojemu su pohranjeni predmeti bilo bi dobro nekoliko puta godišnje tretirati sredstvom protiv moljaca i ličinki – *Biokilom*.

Prije postupka čišćenja **tekstilnih** predmeta potrebno je ispitati postojanost boja. Provjeravamo je tako da navlaženom bijelom krpicom protrljamo po suhom predmetu. Ispitivanje postojanosti boja potrebno je i prije postupka čišćenja predmeta od platna ili vune ukrašene vezom. Preporučujemo da suknene predmete povjerite na čišćenje u unaprijed provjerenoj kemijskoj čistionici, dok većinu ostalih predmeta možete sami oprati u blagom rastvoru praška za pranje. Predmete bijele boje i predmete postojanih boja s našivenim metalnim našivcima potrebno je oprati u mlakoj vodi (30°C) uz dodatak sredstva za pranje (prašak za svilu), potom isprati, osušiti i izgllačati s naličja. Neke dijelove odjeće potrebno je nakon pranja lagano uškrobiti.

Od **vunениh** predmeta možemo prati jedino odjevne predmete (veste, čarape i sl.) izrađene od bijele vune ili vune postojanih boja, i to u hladnoj vodi uz dodatak blagog sredstva za pranje (praška za vunu). Kod ispiranja, možemo u zadnju vodu dodati octa u omjeru 10:1. Ostale tekstilne predmete od vune (čilime, vunene ili suknene dijelove odjeće) potrebno je očistiti mehanički - četkom ili usisačem za prašinu. Predmet možemo osvježiti četkanjem četkom namočenom u rastvor octa i vode u omjeru 1:1.

Predmete od **kože** može se samo nasuho obrisati mekom krpom ili četkom, te premazati vazelinom. Za sve druge zahtjevnije zahvate potrebno se savjetovati sa stručnjacima.

Kod spremanja **tekstilnih** predmeta potrebno je odvojiti suknene predmete od platnenih i svilenih. Platnene dijelove odjeće možete posložene pohraniti u ladice komoda ili ormara, dok je suknene dijelove (žensku suknju, prsluk, jaknu ili kaput) potrebno objesiti na vješalice u ormare.

Ako nemamo mogućnosti održavanja idealnih kriptoklimatskih uvjeta, prostor u kojemu su spremljeni predmeti potrebno je povremeno provjetriti. Tekstilne predmete potrebno je zaštititi i od nametnika, tj. moljaca. To je moguće učiniti i prirodnim sredstvima poput lavande ili osušenih listova duhana položenim u prostor gdje se nalaze predmeti. Novonabavljen predmet možemo preventivno obraditi tako da ga minimalno tri tjedna držimo u ledenici na temperaturi do -24°C , a potom očistimo. Za transport tekstila potrebno je osigurati metalne sanduke ili dovoljno čvrste putne torbe kako bismo ga zaštitili od vanjskih oštećenja. Prije izlaganja, tekstilne je predmete potrebno očistiti i izgllačati.

Ako je predmet dobavljen za zbirku u lošem stanju, tada će se nakon preventivnih mjera morati provesti *konzerviranje*, odnosno učvršćivanje strukture i materijala predmeta unošenjem novih materijala. Ako konzerviranje nije bilo dovoljno, tada ćemo predmet podvrgnuti postupku *restauriranja* kojim, pored učvršćivanja strukture, dodajemo one dijelove oblika ili struktura koji mu nedostaju. Smatrate li da je na predmetima potrebno obaviti konzervatorsko-restauratorske zahvate, preporučujemo da potražite savjete stručnjaka u muzejskim ustanovama.

Uloga dokumentacije u zaštiti predmeta u privatnim etnografskim zbirkama izuzetno je značajna, jer nam, osim za dokumentiranje postojanja i značenje određena predmeta u zbirci, može koristiti i u slučaju njegova nestanka i lakšeg pronalaženja u zbirci. Dokumentirat ćemo što predstavlja dotični predmet, kada je izrađen, materijal od kojega je izrađen, način izrade, tko ga je izradio, njegovu namjenu, kako je bio korišten, podatke o njegovu vlasniku i u kakvom je društvenom i kulturnom okruženju nastao prije donošenja u zbirku.

Pri nabavi predmeta potrebno je na svaki predmet upisati *inventarni broj* (tušem ili vodootpornim flomasterom) ili na predmet vezati papir na kojemu je napisan broj. Bilo bi korisno imati knjigu inventara u kojoj biste imali popis (inventarni broj, naziv predmeta i lokalitet) svih predmeta koje posjedujete u zbirci.

6.2 Dokumentacija

Primjeri obrađenih predmeta u računalnom programu Etnografskog muzeja u Zagrebu

Svaki predmet potrebno je upisati u inventarni listić na koji se upisuju podaci o predmetu:

1. Redni ili **inventarni broj** upisuje se u gornji lijevi ugao listića. Ako se radi o kompletu narodne nošnje, svaki njezin dio potrebno je upisati posebnom oznakom, ali istim inventarnim brojem (1a, 1b, 1g).
2. **Književni i lokalni naziv** (u dijalektu) predmeta i svakog njegova dijela.
3. **Lokalitet**, odn. mjesto ili područje iz kojeg predmet potječe
4. **Vrijeme nastanka**, tj. godina ili stoljeće nastanka predmeta.
5. **Mjesto nastanka**, ako nam je poznat taj podatak.
6. **Mjesto uporabe**, ako nam je poznat taj podatak.
7. **Izradio**, ako je poznato ime osobe koja je izradila predmet.
8. **Način nabave** (dar, otkup).
9. **Prezime i ime osobe** koja je predmet koristila (darovala ili prodala).
10. **Datum nabave**.
11. **Opis predmeta**, odnosno precizan opis namjene, funkcije, materijala (drvo, metal, tekstil i sl.) od kojega je predmet izrađen, tehnika kojom je predmet izrađen, ukrasi koji se nalaze na predmetu, tehnika kojima je predmet ukrašen i motivi koji se pojavljuju na predmetu.
12. Potrebno je svaki predmet **fotografirati**, a fotografiju učvrstiti na inventarni listić. Ako koristite računalo, inventarizacija predmeta bit će jednostavnija napravite li jednoobraznu inventarnu karticu koju ćete popuniti i pridružiti joj digitalnu fotografiju.

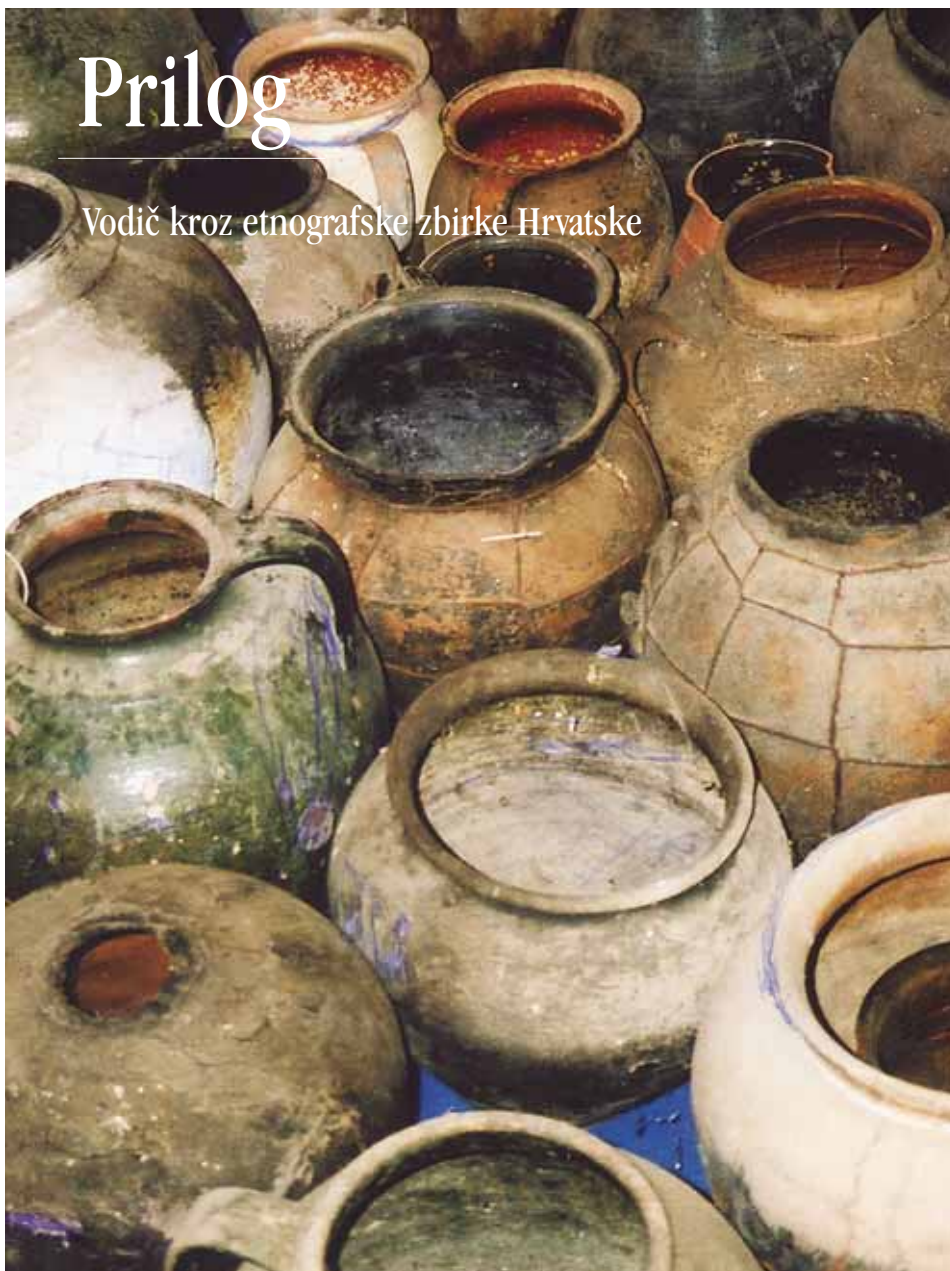
7

Zaključak

Etnografske zbirke zaslužuju pažnju i veću skrb jer su prema količini i vrijednosti očuvane građe značajne za sredine u kojima se nalaze, a uz nevelike napore mogu postati kulturni, edukativni i turistički sadržaj. Činjenica je da je vrijednost etnografske građe potvrđena tek kada je nadležni konzervatorski odjel proglasi zbirkom, a na temelju Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske. Druga je važna činjenica da su vlasnici, uloživši velik trud i financijska sredstva, stvorili jednu novu vrijednost. Stoga je potrebno:

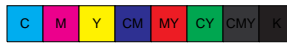
- suradnjom kustosa i konzervatora poboljšati mjere za očuvanje, održavanje, konzerviranje i prepariranje,
- izraditi popis i dokumentaciju,
- definirati način uključivanja u odgojno-obrazovni sustav,
- osmisliti veću ulogu zbirki u kulturnoj i turističkoj ponudi,
- osigurati financijsku pomoć,
- osigurati je kod osiguravajućeg društva,
- osmisliti i provoditi promidžbu i sl.

Nakon što se ispune svi navedeni uvjeti, zbirke će moći na ispravan način čuvati i predstavljati hrvatsku tradicijsku kulturnu baštinu.

Prilog

Vodič kroz etnografske zbirke Hrvatske

sl. 1

Podaci o etnografskim zbirkama u Hrvatskoj prikupljeni su i sistematizirani tijekom 2003.¹⁴ Predstavljeno je ukupno 27 etnografskih zbirki. Prvih 9 zbirki - Škofač, Jačmenica, Čamba, Sučić, Radilović, Ćuk, Kopas, Bukovčan i zbirka Franjevačkog samostana na Košljunu, opširnije su opisane budući da se ističu većim brojem predmeta, prezentirane su javnosti, nalaze se u tradicijskom ambijentu, a ponajprije zato što posjetitelji mogu u njima vidjeti neke tradicijske djelatnosti ili rukotvorstvo. Neke od njih izuzetno su vrijedne po očuvanosti, načinu na koji su prezentirane i razini održavanja. Potom se navode kraći opisi preostalih 18 zbirki.

14 Vodič je izradila Ana Mlinar u suradnji sa:

- Josipom Barlekom, etnologom (Etnografski muzej Zagreb),
- mr.sc. Dinkom Gjeldum, etnologinjom (Konzervatorski odjel u Splitu),
- Aleksejem Gotthardi Pavlovskim, etnologom (Hrvatska televizija - Program za kulturu),
- mr.sc. Jasenom Lulić Štorić, etnologinjom (Narodni muzej Zadar),
- Janom Mihalić, etnologinjom (Gradski muzej Karlovac),
- Olgom Orlić, etnologinjom (Etnografski muzej Istre Pazin),
- Jadrankom Prša, dipl. politologinjom (Gacko pučko otvoreno učilište Otočac),
- Ivanom Šarić Žic, etnologinjom (Konzervatorski odjel u Rijeci),
- dr.sc. Žarkom Španičekom, etnologom (Konzervatorski odjel u Požegi) i
- Mirjanom Zec, etnologinjom (Dubrovački muzej).

sl. 2 / sl. 3 →

1 Etnografska zbirka obitelji Škofač

Letovanić 150
(Županija sisačko-moslavačka)
tel. 044/751 155

sl. 4

sl. 5

Naselje Letovanić, smješteno uz rijeku Kupu, poznato je po očuvanom narodnom graditeljstvu izvedenom u drvu. U nizu tradicijskih katnica ističe se drvena kapela sv. Fabijana i Sebastijana iz 18. stoljeća. Nedaleko kapele, obitelj Škofač obnovila je tri kuće i u njih smjestila bogatu etnografsku zbirku. Najveći broj predmeta obiteljsko je naslijeđe, a ostali su nabavljeni otkupima ili darovnicama. Prevladava tekstilno rukotvorstvo, pomagala za proizvodnju tekstila, pokućstvo, poljodjeljske sprave i transportna sredstva. Najveći broj datira iz druge polovice 19. stoljeća.¹⁵

Predmeti su izloženi u skladu s njihovom izvornom namjenom, pa je tako osmišljen stambeni prostor s pokućstvom i gospodarski prostor s različitim spravama i alatima. "Prirodnost" ovog ambijenta zasigurno ima visoku dokumentarnu i edukativnu vrijednost što prepoznaju brojni posjetitelji i svi oni koji se bave kulturnom baštinom jer su česti gosti obitelji Škofač.¹⁶

Uz veliko bogatstvo etnografske baštine, ovdje je i nekoliko manjih zbirki secesijskog namještaja, isprava, crkvenog inventara, zastava i recentnog slikarstva. Naime, Božidar Škofač svoju ljubav prema zavičajnim vrijednostima, osim očuvanjem tradicijske baštine, izražava i slikanjem ruralnih motiva u kojima se iščitava veza sa zemljom, rijekom, te čuvanje običaja i pobožnosti. Ova okućnica mjesto je čestog okupljanja KUD-a "Poculica" koje čuva i promiče folklornu baštinu Pokuplja na mnogim gostovanjima u Hrvatskoj i Europi.

¹⁵ Rješenje Konzervatorskog odjela iz Zagreba. Klasa: UP/1-612-08-01/18, Urbroj: 532-19-04-01-1/AM/BS

¹⁶ Mlinar, Ana; Metež, Ljerka. Dokumentacija pokretne etnografske građe s modalitetima za očuvanje zbirke Škofač. Zagreb : Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2000.

2 Etnografska zbirka obitelji Jačmenica

Sveti Križ Začretje, Marije Jurić Zagorke 2
(Županija krapinsko-zagorska)
tel. 049/228 743

sl. 6

Zbirka je u vlasništvu obitelji Jačmenica i udruge "Zvirek" kojima je cilj revitalizacija i promicanje tradicijske kulturne baštine Hrvatskoga zagorja.¹⁷ Zbirku je osnovala Nada Jačmenica koja 1960. obiteljskim predmetima počinje pridodavati poklonjene ili otkupljene predmete iz obližnjih mjesta.¹⁸ U zbirci prevladavaju ženske narodne nošnje vezane za različite starosne dobi žene, za godišnje i životne običaje, zatim pokućstvo, uporabni tekstil, alati, pomagala i predmeti vezani uz običaje.¹⁹ U zbirci se ističe devet božićnih jaslca koje se u narodu toga kraja nazivaju *betlehem*. Izradili su ih samouki seoski umjetnici od različitih prirodnih materijala, vrlo realističnog oblikovanja u kojem se prepoznaje niz detalja izveden s posebnom preciznošću. Zbirka je smještena u nekadašnjoj žitnici dvorca Vranizany i pristupačna je javnosti. Osim za izložbe, predmeti se koriste i za demonstraciju različitih rukotvornih vještina, kao što je obrada lana, proizvodnja tekstila, obrada drva, pokrivanje krovova slamom i sl. Presentacija tih poslova izvedena je nebrojeno puta u Hrvatskoj, Sloveniji, Austriji i još nekim zemljama uz različite izložbe ili promidžbu kulturnih vrijednosti Hrvatske.

sl. 8

sl. 9

sl. 7

17 Mlinar, Ana. Evidencija Zbirke Jačmenica s modalitetima za očuvanje i prezentaciju. Zagreb : Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2001.

18 Zbirka je upisana u popis kulturnih dobara. Rješenje Konzervatorskog odjela u Zagrebu. Klasa: UP/I-612-08-01/8, Urbroj: 532-19-04-01-1/AM/BS

19 Barlek, Josip. Zagorski betlehem. Božićne jaslce Hrvatskog zagorja (katalog izložbe). Zagreb : Etnografski muzej, 2000.

sl. 10

sl. 11

sl. 12

20 Mlinar, Ana. Dokumentacija pokretne etnografske građe s modalitetima za očuvanje. Etnografska zbirka Čamba. Zagreb : Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2000.

21 Rješenje Konzervatorskog odjela u Zagrebu. Klasa: UP/1-612-08/00-01/17, Urbroj: 532-19-04-00-1-/AM/BS

22 Janković Hapavel, Edita. Etnografska zbirka Slavka Čambe. Đurđevac : Centar za kulturu, 1999.

3 Etnografska zbirka obitelji Čamba

Đurđevac, Matije Gupca 47
(Županija koprvničko-križevačka)
tel. 048/812 205

Zbirka je nastala čuvanjem obiteljskih tradicijskih predmeta, otkupima te nešto manje darovnicama. Osnovana je 1992., a obogaćivanje novim predmetima se nastavlja. Svi su predmeti smješteni u suhom i prozračnom prostoru zidane prizemnice, odnosno adaptiranoga štaglja. Dio zbirke prezentiran je kao stambeni prostor s tipičnim inventarom, a dio dočarava gospodarski ambijent 19. i početka 20. stoljeća. Predmeti su vezani za način privređivanja, transport, proizvodnju hrane, vinogradarstvo, odijevanje i sl. Vlasnik je zabilježio sve bitne informacije o svakom predmetu pa ta pisana dokumentacija, uz osnovne podatke, svjedoči i o bogatstvu i osebnosti narodnog govora i lokalnog nazivlja.²⁰ Predmeti su redovito održavani i konzervirani prema savjetima stručnjaka iz Austrije i Hrvatske. Vlasnik je sa suprugom postavio izložbu prema kriteriju korištenja pojedinog predmeta, na temelju sjećanja na vlastiti dom. Novostvoreni ambijenti u ovom prostoru dočaravaju stanovanje, privređivanje i rukotvorstvo tradicijskog života jednog dijela Podravine, odnosno đurđevačke okolice.²¹ Zbirka je 1999. otvorena za javnost i tom je prigodom izdana brošura s popisom predmeta.²²

Gospodin Slavko Čamba s velikom ljubavlju, a vrlo često i s puno nostalgije za prošlim vremenima, vodi kroz izložbu i pruža dragocjene informacije o tradicijskom načinu života, vrsti posla ili prigodi u kojoj se upotrebljavao svaki predmet, te o nazivu i materijalu od kojeg je izveden. Inače, autor je nekoliko knjiga poezije i pripovjedaka u kojima opisuje zavičaj, etnografsku sliku početka 20. stoljeća, te političke i ekonomske prilike iz razdoblja njegove mladosti.

4 Etnografska zbirka obitelji Sučić

Čigoć 34
(Županija sisačko-moslavačka)
tel. 044/715 184

Na zapadnom ulazu u Park prirode Lonjsko polje nalazi se naselje Čigoć poznato od 1994. kao Europsko selo roda. Uz ovu prirodnu posebnost i vrijednost međunarodnog značaja, u selu je očuvana i bogata tradicijska kulturna baština. To su drvene zgrade slikovitih pročelja s nizom ukrasa izvedenih rezbarenjem te do danas očuvano pokućstvo, nošnje i predmeti platnenog posoblja: jastučnice, plahte, stolnjaci i sl. Etnografska zbirka obitelji Jagode i Zlatka Sučića nastala je 1950. čuvanjem obiteljskih etnografskih predmeta, a u posljednjih tridesetak godina stalno se nadopunjava otkupima i darovnicama.²³ U zbirci se nalaze različiti starinski oblici keramičkih i drvenih posuda, alati za obradu drva, oruđa za obradu zemlje, pomagala za transport, a posebno se ističe pribor za ribolov značajan za stanovništvo koje obitava uz rijeku Savu.²⁴

Nadasve su vrijedni primjerci tekstilnog rukotvorstva, kao što su nošnje, posteljno rublje i ručnici ukrašeni bogatim posavskim vezom. Kazivanjima kojima vlasnici zbirke pružaju posjetiteljima opsežne informacije o načinu izrade, starosti i korištenju pojedinih predmeta te demonstracijom načina proizvodnje tekstila, obrade i ukrašavanja drva i sl. nadopunjen je kulturni sadržaj Parka prirode.²⁵

sl. 13

23 Mlinar, Ana; Kremenčić, Damir. Dokumentacija zbirke Sučić. Zagreb : Konzervatorski odjel u Zagrebu, 1999.

24 Rješenje Konzervatorskog odjela iz Zagreba. Klasa: UP/I-612-08/00-01/3, Urbroj: 532-19-03-00-2/AM/BS

25 Mlinar, Ana. Etnografska zbirka obitelji Sučić (promidžbena brošura). Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2000.

sl. 16

5 Etnografska zbirka obitelji Kopas

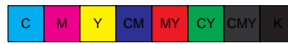
Šemovci, B. Radića 139
(Županija koprivničko-križevačka)
tel. 048/891 330

Ljubav prema neponovljivim starinama nastalim u vlastitoj obitelji ili u neposrednom susjedstvu potaknula je članove obitelji Kopas na dugogodišnje sakupljanje i čuvanje svega onoga što je izašlo iz svakodnevnog upotrebe. Sve to rezultiralo je bogatom zbirkom osnovanom 1980. Danas je zbirka smještena u staroj *kleti* (vinogradarskoj zgradici) u kojoj je stambeni prostor - *iža*, namješten pokućstvom, posuđem, tekstilom, tkalačkim priborom, pomagalicama za izradu mliječnih proizvoda i kruha. U gospodarskom dijelu *kleti* nalaze se pomagala za proizvodnju i čuvanje vina. Svi su predmeti redovito održavani, a ambijent odiše urednošću i vjerno dočarava tradicijski način života.

6 Etnografska zbirka obitelji Ćuk

Krašić
(Zagrebačka županija)
tel. 01/627 05 10

Krašić je naselje smješteno između Zagreba i Karlovca na južnom rubu Parka prirode Žumberak-Samoborsko gorje. Značajan je kulturni sadržaj zbirka obitelji Ćuk izložena u "Staroj hiži Mrzljak", drvenoj tradicijskoj kući nedaleko crkve. Oblikovanje zbirke započelo je 1995. kupnjom različitih predmeta, darovnicama, a najviše sakupljanjem odbačenih predmeta. Danas se u zbirci nalazi pokućstvo, nošnje, alati i niz drugih predmeta, uglavnom s područja Žumberka. Dio etnografske građe izložen je za javnost od 1999., a ostali etnografski i drugi predmeti dijelom su deponirani ili se nalaze u stambenom i gospodarskim objektima vlasnika.

7 Etnografska zbirka obitelji Radilović

Tugare
(Županija splitsko-dalmatinska)
telefon: 021/874 035 ili 098/959 24 31

Nakon dvadesetak godina sakupljanja tradicijskih predmeta zbirka je 2002. otvorena za posjetitelje. Vlasnik je za smještaj zbirke oblikovao poseban ambijent s novim zgradama i gumnom na dvorištu. Najveći broj predmeta dio je tradicijske kulture Poljica. Među predmetima ističu se oni koji čine cjeline, kao što su dalmatinska kuhinja, maslinarstvo - nekoliko različitih oblika i veličina kamenica (posuda za čuvanje maslinovog ulja), mlin za masline i sl. Uporedo sa sakupljanjem, vlasnik je bilježio podatke o svakom predmetu i tako stvorio dragocjenu dokumentaciju.²⁶

26 Dokumentiranje i rješenje o zaštiti: D. Gjeldum, Konzervatorski odjel u Splitu.
Zbirka je upisana u popis kulturnih dobara.
Rješenje, Klasa: UP/I-612-08/00-01/342, Urbroj: 532-010-00-1/DG

8 Etnografska zbirka obitelji Bukovčan

Novigrad Podravski, Virovska 16
(Županija kopriivničko-križevačka)
telefon: 048/832 161

Zbirku je oblikovala gđa Marija Bukovčan sa svojom obitelji i prijateljima. U zbirci se ističu arhaični oblici drvenih posuda, keramičkih zdjela, različiti alati, uporabni kućanski predmeti, pomagala za obradu lana, a nadasve različiti predmeti tekstilnog rukotvorstva koje je vlasnica sama izradila, a slične radi još i danas.²⁷ Zbirka je nastala kao "kućni muzej" 1998. za potrebe snimanja televizijske emisije o tom kraju. Naglasak je dan spavaćoj sobi s bogato opremljenim krevetima. Cjelokupni fundus redovito je održavan i još se uvijek dopunjava. Vrijednost je zbirke i u tome što se nalazi u autentičnom ambijentu: u kući, hambaru i kurušnjaku.²⁸ Veći broj predmeta izlaže se na godišnjoj etnografskoj manifestaciji "Dani kruha" koja se već dugi niz godina održava u Novigradu Podravskom. Za čuvanje kulturnog blaga Marija Bukovčan zainteresirala je i svoje unučice koje joj već pomažu pri mnogim poslovima. Zbirka je jedini kulturni sadržaj u općini, pristupačna je javnosti, te uključena u edukativnu i turističku ponudu kraja.

sl. 17

27 Mlinar, Ana.
Dokumentacija pokretne etnografske građe s modalitetima za očuvanje. Etnografska zbirka Bukovčan. Zagreb : Konzervatorski odjel u Zagrebu, 1999.

28 Rješenje Konzervatorskog odjela iz Zagreba. Klasa: UP/I-612-08/00-01/3, Urbroj: 532-19-03-00-2/AM/BS

9 Etnografska zbirka Franj. samostana Košljun

sl. 18

29 U razdoblju 1965-1967. godine inventariziran je fundus Franjevačkog samostana Košljun (B. Gotthardi-Pavlovsky i R. Matejčić). Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Rijeke (danas Konzervatorski odjel u Rijeci).

30 Sobota-Matejčić, Gordana; Stošić, Lillian; Sušan, Tea; Šarić-Žic, Ivana. Franjevački samostan Košljun – inventar. Elaborat broj: 502-507. Rijeka : Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci, 2003.

31 Rješenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Rijeke (danas Konzervatorski odjel u Rijeci) broj: 154/ 7-1966.

otok Košljun
(Županija primorsko- goranska)
tel. 051/854 017

Samostanski kompleks i crkva Navještenja Blažene Djevice Marije nalaze se na otočiću Košljun u blizini Krka. Datira iz 12. stoljeća, a nadograđivan je u nekoliko faza pa ga danas, uz crkvu, čine kapela sv. Bernardina, klaustar i samostanske zgrade koje s dijelom zida oblikuju zatvoreno dvorište. Tijekom 16. st. uređen je interijer, a može se reći da od tada traje nabavljanje i prikupljanje različitih umjetnina. Danas se ovdje čuva nekoliko bogatih zbirki, među kojima se ističu sakralna, arheološka i etnografska.²⁹ Etnografske predmete počeo je skupljati o. dr. Nikola Španjol 1928.³⁰ U inventarnu knjigu zapisivao je dragocjene podatke, kao što su lokalni nazivi, imena darovatelja te upute suradnicima.³¹

U zbirci se nalaze odjevni predmeti krčkog stanovništva, među kojima se ističe velik broj *rubova*, ženskog pokrivala za glavu, *kotiga*, ženskih krznenih haljina te pasova, svadbenih vijenaca, cipela i čarapa. U muškom odjevnom inventaru ističe se *haljetak* koji se koristio u kultne svrhe. Tekstil, domaće ili obrtničke proizvodnje, datira iz 18. i početka 19. stoljeća. Značajno mjesto zauzima inventar ognjišta, različiti alati, glazbala te predmeti od keramike i porculana.

10 Etnografska zbirka A. Verić i Ivana Petričevića

Babina Greda
(Županija vukovarsko-srijemska)
tel. 032/854 201 ili 098/161 36 25

Pučka slikarica i pjesnikinja Ana Verić već godinama zapisuje podatke o narodnom životu i različitim predajama svoga kraja, a sakuplja i etnografske predmete. Stvorila je zbirku različitih tekstilnih i uporabnih predmeta, te alata i pomagala vezanih za kućanstvo. Obitelj još na različitim manifestacijama i prigodama okuplja pjesnike, skulptore i druge umjetnike što je već postala tradicija u naselju.

11 Etnografska zbirka obitelji **Barbalić**

Dobrinj na otoku Krku
(Županija primorsko-goranska)
tel. 051/848 323

Već sedamdeset godina obitelj Barbalić skuplja odbačene predmete vezane za kućanstvo, maslinarstvo, poljodjelstvo, odijevanje, pripremu hrane i različita rukotvorstva. Tako je nastao bogat i raznovstan fundus iz svih područja života i stvaralaštva karakterističan za središnji dio otoka Krka. Zbirka je dobro održavana, koncipirana prema funkcionalnim cjelinama i pristupačna posjetiteljima.

12 Etnografska zbirka **Slakoper**

Klake - Sv. Martin pod Okićem
(Županija zagrebačka)
tel. 01/3382 325

Uz velik broj očuvanih vlastitih predmeta, obitelj Slakoper počela je 1980. otkupom proširivati fundus svoje zbirke. Zanimljiv je podatak da je u njihovoj kući dugi niz godina nekoliko obitelji iz kraja izvodilo sve pripremne radnje za izradu tekstila za svoje potrebe. Danas su predmeti postavljeni prema izvornoj funkciji, a nalaze se u podrumu i prizemlju kuće te u pomoćnim zgradama. Okućnica je otvorena za javnost i pruža niz sadržaja. Locirana je u slikovitom prirodnom ambijentu podno Starog grada Okića iz 12. stoljeća čije kameno ziđe dominira na litici iznad naselja.

13 Etnografska zbirka u Kolanu

otok Pag, vlasnik KUD "Bartul Kašić"
predsjednik Željko Šupraha,
(Županija zadarska), tel. 098/9599 974

U posljednjih tridesetak godina prikupljene su poljoprivredne alatke, pomagala za izradu vunene niti, dijelovi nošnje, inventar ognjišta, konobe i spavaće sobe. Zbirka se nalazi u staroj školi, a razgledavanje je moguće uz najavu.

14 Etnografska zbirka u Lastovu

otok Lastovo
(Županija dubrovačko–neretvanska)
tel. 020/805 125

Zbirka je osnovana prije dvadesetak godina, a sastoji se od različitih predmeta, kao što je pokućstvo, alati i druga pomagala stanovnika otoka Lastova. Od osnutka do danas vodi je ogranak Matice hrvatske i mještani, među kojima se ističe gospodin Antun Jurica. Predmeti se nalaze u crkvi sv. Ivana iz 14. stoljeća, a otvorena je za javnost prema dogovoru.

15 Etnografska zbirka obitelji Grčević

Ličko Lešće 202
(Županija ličko-senjska)
tel. 053/787-283

Dugi niz godina obitelj Grčević sakupljala je i spašavala od propadanja različite predmete koje su proizveli ili koristili stanovnici Gackoga polja, a 2000. predočila ih je javnosti kao zbirku. U njoj se može razgledati pokućstvo, nošnje, alati, prijevozna sredstva i različiti uporabni predmeti.

16 Etnografska zbirka Ravlić

Mužilovčica 72
(Županija sisačko-moslavačka)
tel. 044/710 151

Naselje Mužilovčica nalazi se u Parku prirode Lonjsko polje. Okućnica na broju 72 oblikovana je od tradicijskih zgrada, uz stambenu drvenu katnicu nalaze se gospodarske i pomoćne zgrade. Uz pokućstvo, sačuvane su nošnje, uporabni tekstil, alati, poljodjelske sprave, različita pomagala i niz drugih predmeta narodnoga rukotvorstva. Predmeti su se koristili u obiteljima sadašnjih vlasnika u Preloščici i Mužilovčici, a danas imaju vrijednost kao odgojni i turistički sadržaj naselja. Zbirka je pristupačna javnosti od 1999.

17 Etnografska zbirka obitelji Hos

Mala Gorica
(Županija sisačko-moslavačka)
tel. 044/822-737

Zbirka je osnovana 1995., a njezino dopunjavanje traje još i danas. Uz etnografske predmete petrinjskoga kraja, u njoj se čuva i nekoliko predmeta iz Gorskoga kotara, Like, Međimurja i okolice Vukovara. Uz nošnje, ističu se različiti alati - stolarski, kovački i bačvarski. Zbirka je otvorena za javnost.

18 Etnografska zbirka Vargek

Matenci, Donja Stubica
(Županija krapinsko-zagorska)
tel. 01/3353 396

Zbirka se nalazi na dvije lokacije - u Novim Dvorima Zaprešićkim i Matencima, gdje je postavljena u stambeni i gospodarski objekt kao u doba nastanka i uporabe predmeta. Uz pokućstvo, tu su još brojne keramičke zdjele, košare, škrinje, tekstil, pomagala za vršidbu, žrvanj i mlinsko postrojenje, te prvi strojevi korišteni u kućanstvu - šivaći stroj, perilica, radio-aparat i sl. Zbirka se počela izgrađivati 1955. Danas je otvorena za stručnjake i povremene školske radionice.

19 Etnografska zbirka obitelji Beljan

Lokve
(Županija primorsko-goranska)

Zbirka je poznata pod nazivom "Zajčeva zavičajna zbirka", prema nadimku obitelji Beljan. Predmeti su mahom od drva, keramike i metala, a vezani su uz poljodjelstvo, pokućstvo i različita rukotvorstva. Nalazi se na mini farmi "Lazac" u Lokvama i pristupačna je posjetiteljima među kojima su najbrojnija djeca.

20 Etnografska zbirka Miljenka Kovačevića

Poličnik
(Županija zadarska)

Zbirka je nastala od naslijeđenih obiteljskih predmeta i onih prikupljenih u posljednjih tridesetak godina na području Dalmacije i drugih dijelova Hrvatske. Prikupljene su poljodjelske sprave, transportna oprema za konje i volove, dijelovi nošnji, fotografije i tradicijsko pokućstvo. Dio predmeta koji je prema izvornoj funkciji vezan za kuhinju i konobu smješten je upravo u te prostorije.

21 Etnografska zbirka obitelji Škopljanac

Radošić
(Županija splitsko-dalmatinska)
telefon: 021/805-777

U zbirci se nalazi pokućstvo, alati, nošnje, nekoliko vrsta obuće, različite lule, sredstva za transport i sl. Smještena je u dvije kamene kuće. Predmeti su obiteljsko naslijeđe i nešto manje darovnice. Zbirka je otvorena za javnost uz lokalne manifestacije „Dani olimpijade starih sportova i borbe bikova“, i uz običaje vezane za Ivanje („Ivanjske noći“), koje uključuju folklorne priredbe s nastupima pjevača ojkavice, gange i rere, te izbor za *miss* u narodnoj nošnji.

22 Etnografska zbirka Željka Mikulića

Špišić Bukovica
(Županija virovitičko-podravska)
tel. 033/716 479

Zbirka je otvorena za javnost 2001. kao „privatni muzej obitelji Mikulić“ s raznovrsnim predmetima iz obiteljske ostavštine. Gospodin Mikulić i dalje sakuplja predmete i s velikim ih marom i voljom održava i predstavlja posjetiteljima.³² Svoju djelatnost na očuvanju kulturne baštine proširuje prikupljanjem podataka i dokumenata o rodnom selu, a iz istog je razloga osnovao i posebnu udrugu.³³

23 Etnografska zbirka obitelji **Žunac**

Rečica
(Županija karlovačka)
tel. 047/713 300

U Rečici, naselju nedaleko od Karlovca, do danas je očuvano nekoliko tradicijskih drvenih kuća katnica. U jednoj od njih, obitelj Žunac čuva staro pokućstvo, tekstil, pomagala za preradu mlijeka i dobivanje sira, slike pučkih umjetnika te niz drugih predmeta. Ovaj bogati sadržaj otvoren je za javnost 1995. pod nazivom "Etno galerija", i od tada je jezgra manifestacijama "Rečički vezovi" (folklorna priredba) i "Korabijada" (plovidba starinskim lađama do Karlovca).

24 Etnografska zbirka obitelji **Kezele**

Šumečani
(Županija zagrebačka)
tel. 01/2820 496

Imanje Kezele nalazi se na obroncima Moslavačke gore koja se spušta prema širokoj savskoj dolini. U tom su kraju nastali i upotrebljavani etnografski predmeti danas izloženi u dvije tradicijske kuće i jednom gospodarskom objektu. Zbirka je nastala prije tridesetak godina obiteljskim naslijeđem, darovnicama i prikupljanjem odbačenih predmeta. Danas se u njoj nalaze alati za obradu drva, pokućstvo, keramičke zdjele, pastirski štapovi i različite poljodjelske sprave.

25 Etnografska zbirka Ivice **Majurca**

Vukojevci
(Županija virovitičko-podravska)
tel. 031/697 334

Gospodin Majurec prikupio je veći broj tekstilnih predmeta i nešto manje predmeta od drugih materijala te oblikovao zbirku u tradicijskoj kući. Uz navedenu aktivnost, bavi se i tkanjem na tkalačkom stanu. Izrađuje ručnike s tradicijskim ili sakralnim motivima vlastite kreacije, a naziva ih slikama.³⁴

32 Španiček, Žarko. Promjene u tradicijskom identitetu Slavonije i Baranje (članak je u pripremi za tisak u Zborniku radova sa znanstvenoga skupa "Razvojne perspektive Slavonije i Baranje", održanog u Osijeku rujna 2002. u organizaciji Instituta društvenih znanosti "Ivo Pilar" iz Zagreba.

33 Španiček, Žarko. (Konzervatorski odjel u Požegi) izradio je potrebnu dokumentaciju te donio akt o zaštiti. Klasa UP/I-612-08/01-03/0021, Urbr: 532-10-4/1-02-02. Zbirka je upisana u Registar kulturnih dobara RH, P-126, 2002.

34 Španiček, Žarko. Promjene u tradicijskom identitetu Slavonije i Baranje (članak je u pripremi za tisak u Zborniku radova sa znanstvenoga skupa "Razvojne perspektive Slavonije i Baranje", održanog u Osijeku rujna 2002. u organizaciji Instituta društvenih znanosti "Ivo Pilar" iz Zagreba.

26 Etnografska zbirka Damira Kremenica

Zagreb
(Grad Zagreb)
tel. 091/5093 781

Bogata i raznovrsna zbirka koja se stvarala u posljednjih tridesetak godina ističe se votivima izlivenim u vosku te tekstilom iz različitih krajeva Hrvatske. U zbirci se nalazi i velik broj uskrsnih pisanica, ukrasa od palminog lišća, košara, bičeva, preslica, keramičkih i staklenih posuda, glazbala, nakita i sl. Svi su predmeti dokumentirani i vrlo dobro očuvani.

27 Etnografska zbirka Josipa Cugovčana

Podravske Sesvete
(Županija virovitičko-podravska)
tel. 048/048/819-228 i mob. 091/1819-228

Ova vrijedna i bogata zbirka Podravine otvorena je 1975. godine. Uz kućni inventar, alate, nošnje, oglavlja, uporabne predmete, kao i one vezane uz običaje i vjerovanja, ističu se brojne višebojno ukrašene pisanice. U Zbirci su i djela nepoznatih narodnih umjetnika (svete slike i nabožni predmeti), te slike na staklu vrsnoga izvornog umjetnika J. Cugovčana, koje prikazuju zavičajne motive. Tradiciju i znanja izravno s radošću prenosi posjetiteljima u radionicama za izradu pisanica, božićnih jaslca, nakita i sl. Izradu nošnji i čuvanje folklornih tradicija ostvaruje s mjesnim KUD-om "Sesvećice", a uz to formira i tradicijsku okućnicu sa starom kovačnicom.³⁵

35 Barlek, Josip i Mirjana; Ivkanec, Ivanka. Iz svijeta podravskog muža : uz 25-tu godišnjicu umjetničkog rada Josipa Cugovčana (katalog izložbe). Zagreb : Etnografski muzej, 1996.

Nadamo se da će ovaj vodič potaknuti imatelje i lokalne vlasti da ostvare preduvjete za otvaranje zbirki javnosti, koje, usto što su dragocjeno kulturno naslijeđe i zajedničko dobro, mogu biti i edukativni i turistički sadržaj.

Fotografija na naslovnici priloga: keramičke posude, zbirka Ćuk
(foto: A. Mlinar, 2003.)

1/ Letovanić, kapela sv. Fabijana i Sebastijana s potezom tradicijskih
drvenih katnica u kojem su tri kuće obitelji Škofač
(foto: A. Mlinar, 2000.)

2/ Obnovljene zgrade u kojima se nalazi etnografska zbirka Škofač
(foto: A. Mlinar, 2000.)

3/ Sveti kut u hiži na katu
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

4/ Bogato ukrašeno posteljno rublje
(foto: B. Škofač, 2002.)

5/ Bačve u zadnjoj štiti
(foto: B. Škofač, 2002.)

6/ Nada Jačmenica uz pomagala za obradu lana
(foto: A. Mlinar, 2003.)

7/ Nekadašnja žitnica dvorca Vranizany iz 18. st., obnovljena 2001.
Etnografska izložba predmeta iz zbirke Jačmenica postavljena je u prizel
a izložba slika Ivana Lovrenčića na prvom katu
(foto: A. Mlinar, 2003.)

8/ Dječja, ženska i muška nošnja zabočkoga kraja
(foto: A. Mlinar, 2003.)

9/ Tri manja i jedan veliki betlehem
(foto: A. Mlinar, 2003.)

10/ Alati i različita pomagala za rad iz zbirke Ćamba
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

11/ Slavko Ćamba uz nakovanj i mijeh
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

12/ Spavaća soba
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

13/ Jagoda Sučić za tkalačkim stanom
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

14/ Tekstilni fragment - štikana špica
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

15/ Različiti predmeti u zbirci
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

16/ Zbirka Kopas - pokućstvo u iži
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

17/ Gospođa Marija Bukovčan izrađuje poculice, ogavlja udanih žena
(foto: Z. Bogdanović, 2003.)

18/ Žara - keramička posuda za vodu, ulje i druge tekućine
(fototeka KOR-a, 2001.)

19/ Kotiga
(fototeka KOR-a, 2001.)

Legende fotografija u prilogu

sl. 19

32 | upute za čuvanje etnografskih zbirki

IZDAVAČ Hrvatsko etnološko društvo
 Filozofski fakultet u Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
 www.hrvatskoetnologskodrustvo.hr

ZA IZDAVAČA dr.sc. Sanja Kalapoš Gašparac

AUTORICE TEKSTA Ana Mlinar, etnologinja-konzervatorica, viša stručna savjetnica
 mr.sc. Zvezdana Antoš, viša kustosica

RECENZIJA Nerina Eckhel

STRUČNI SAVJETNICI Nerina Eckhel, Branko Moritz

OBLIKOVANJE Nikolina Jelavić-Mitrović

LEKTORICA Tinka Katić

FOTOGRAFIJE Ana Mlinar, Zoran Bogdanović, Vid Barac, Mladen Tomljenović

PRIPREMA ZA TISAK DiM

NAKLADA 1000 primjeraka

TISAK Kerschhoffset

ZAGREB, 2004. Zagreb, 2004.

Etnografski muzej	u Zagrebu,	Trg Mažuranića 14, 10000 Zagreb,	tel. 01/4826 220
Konzervatorski odjel	u Dubrovniku,	C. Zuzorić 6, 20000 Dubrovnik,	tel. 020/412 486
	u Karlovcu,	V. Vranizanya 6, 47000 Karlovac,	tel. 047/ 611 862
	u Osijeku,	Kuhačeva 27, 31000 Osijek,	tel. 031/207 400
	u Požegi,	Trg sv. Trojstva 21, 34000 Požega,	tel. 034/273 362
	u Puli,	Grada Graza 2, 52100 Pula,	tel. 052/451 711
	u Rijeci,	Užarska 12, 51000 Rijeka,	tel. 051/212 388
	u Splitu,	Porinova bb, 21000 Split,	tel. 021/ 305 444
	u Šibeniku,	J. Čulinovića 1/3, 22000 Šibenik,	tel. 022/219 325
	u Varaždinu,	Franjevački trg 5, 42000 Varaždin,	tel. 042/213 632
	u Zadru,	I. Smiljanića 3, 23000 Zadar,	tel. 023/211 129
	u Zagrebu,	Mesnička 49, 10000 Zagreb,	tel. 01/4851 522
Gradski zavod za zaštitu spom. kulture i prirode	Grada Zagreba,	Kuševićeva 2, 10000 Zagreb	tel. 01/6101 970

Izdavanje su financijski pomogli:

Ministarstvo znanosti i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Zagrebačka banka d.d. - Donacije Zagrebačke banke za kulturnu baštinu RH